

XVIe Congrès de la Conférence des Cours constitutionnelles européennes
XVIth Congress of the Conference of European Constitutional Courts
XVI. Kongress der Konferenz der Europäischen Verfassungsgerichte
XVI Конгресс Конференции европейских конституционных судов

Synthèse / Summary / Kurzfassung / резюме

UKRAINE / UKRAINE / UKRAINE / УКРАИНА

The Constitutional Court of Ukraine
Конституційний Суд України

langue maternelle / native language /
Muttersprache / родной язык

РЕЗЮМЕ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДОПОВІДІ
на XVI Конгрес Конференції європейських конституційних судів
„Співпраця між конституційними судами в Європі –
рамкові умови і перспективи в даний час“

При здійсненні своїх повноважень Конституційний Суд України враховує європейське право, виходячи з положень Конституції, законів України про міжнародні договори України та про Конституційний Суд України. До інструментів європейського права належать, зокрема, міжнародні договори, підписані й ратифіковані Україною в рамках її членства (з 1995 року) у Раді Європи: європейські конвенції, хартії, угоди тощо. Згідно зі статтею 9 Конституції України вони становлять частину національного законодавства України, а тому є обов'язковими для врахування і Конституційним Судом України. У той же час до моменту вступу України в ЄС законодавство останнього розцінюється на її території як таке, що формально не має обов'язкової сили і прямої дії.

Практика Конституційного Суду України містить численні приклади посилань на міжнародні джерела права. Це – як інструменти міжнародного права на міжнародному рівні (Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення, Конвенція про медичну допомогу та допомоги у разі хвороби, Конвенція Міжнародної організації праці про свободу асоціації і захист права на організацію, Конвенція Міжнародної організації праці про дискримінацію в галузі праці та занять, Конвенція Міжнародної організації праці про припинення трудових відносин з ініціативи підприємця, Конвенція про права дитини, Конвенція ООН проти корупції тощо), так і інструменти міжнародного права на європейському рівні (Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, Європейська соціальна хартія, Європейська Конвенція про соціальну та медичну допомогу, Рамкова Конвенція Ради Європи про захист національних меншин, Європейська Конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, Європейська хартія місцевого самоврядування тощо). Непоодинокими є посилання на акти Європейського Союзу, а також на акти рекомендаційного характеру, видані органами Організації Об'єднаних Націй або Ради Європи.

На необхідності застосування Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики ЄСПЛ як джерела права при розгляді справ судами України наголошується у Законі України „Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини“. Його положення вказують на обов'язковість для виконання Україною рішень ЄСПЛ проти України.

Фактичний вплив практики ЄСПЛ на судову практику Конституційного Суду України проявляється як через прямі посилання на рішення ЄСПЛ, так і через подібність підходів до вирішення питань та висновків Конституційного Суду України до раніше сформульованих ЄСПЛ правових позицій без посилань

на таке джерело. Останнім часом помітно зросла кількість прикладів посилань у практиці Конституційного Суду України на рішення ЄСПЛ. Зазвичай до уваги береться розуміння ЄСПЛ загальних принципів права (наприклад, окремих складових принципу верховенства права, умов правомірності обмежень окремих прав) або окремих питань захисту прав і свобод людини (права на справедливий судовий розгляд, права на свободу та особисту недоторканність, права громадян на свободу вираження поглядів тощо). Це спрямовує розвиток практики Конституційного Суду України в русло європейської правової традиції, з урахуванням сучасних природно-правових підходів і гуманістичних цінностей.

До прикладів зворотного впливу можна віднести вирішення ЄСПЛ справи „Суховецький проти України“ (Рішення від 28 березня 2006 року). Взнявши до уваги широкі повноваження держави з приводу запровадження виборчої застави та сприйнявши аргументацію Конституційного Суду України про наявність законної мети у застосуванні такого інституту (Рішення від 30 січня 2002 року № 2-рп/2002), ЄСПЛ дійшов висновку, що оскаржуваний захід переслідував законну мету.

У практиці Конституційного Суду України та ЄСПЛ на даний час відсутні конкуруючі між собою правові позиції. Практика ЄСПЛ, врахована у рішеннях Конституційного Суду України, широко застосовується судами загальної юрисдикції різних інстанцій та спеціалізації під час вирішення ними справ і прийняття процесуальних рішень. Як правило, це відбувається у вигляді відтворення змісту правових позицій ЄСПЛ в тих формі і контексті, в яких вони наводяться в рішеннях Конституційного Суду України. Втім спостерігаються і прості згадки відповідних рішень зазначених судових органів, і викладення ширшого варіанту правової позиції ЄСПЛ, ніж цитата з рішення Конституційного Суду України. Найчастіше національними судами загальної юрисдикції були враховані відповідні правові позиції щодо різних аспектів захисту і реалізації права на справедливий суд, щодо права громадян на свободу вираження поглядів, щодо умов обмежень у користуванні об'єктами права власності з огляду на суспільний інтерес, щодо додержання принципу юридичної визначеності, вимоги „якості закону“ і критерію „передбачуваності закону“ у разі, коли національний закон передбачає можливість позбавлення свободи.

З огляду на євроінтеграційні тенденції в Україні передбачуваним є зростання значення законодавства і практики Суду ЄС для правової системи України та діяльності Конституційного Суду України.

Конституційний Суд України бере до уваги й зарубіжну практику конституційного судочинства, що є доступною російською та англійською мовами. У галузі конституційного права найчастіше такі звернення відбувалися в аспекті захисту прав та свобод людини і громадянина (зокрема, щодо прав на життя, на свободу та особисту недоторканність, на особисте і сімейне життя, на соціальне забезпечення). Судова практика інших країн вивчалася при вирішенні питань податкового права, а також кримінального права та процесу.

Прикладом зворотного впливу є посилення у Рішенні Конституційного Суду Словацької Республіки від 11 лютого 2009 року № PL. ÚS 6/08 на Рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2002 року № 2-рп/2002 (справа про виборчу заставу) та сформульовані в ньому правові позиції щодо мети застосування інституту виборчої застави. Іншим прикладом може слугувати згадка у Висновку Конституційного Суду Республіки Білорусь від 11 березня 2004 року № 3-171/2004 (щодо застосування в якості покарання смертної кари) про відповідний досвід України – Рішення Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99.

Крім взаємної рецепції судової практики, існують інші форми співробітництва з конституційними судами зарубіжних країн. Так, Конституційний Суд України бере участь у багатосторонній співпраці у формі конференцій, семінарів, офіційних зустрічей між органами конституційної юрисдикції, що реалізуються в рамках діяльності Всесвітньої конференції конституційного правосуддя, Конференції європейських конституційних судів, Конференції органів конституційного контролю країн нової демократії, Європейської Комісії „За демократію через право“ Ради Європи (Венеціанська комісія). Поширеною є двостороння співпраця. Конституційний Суд України наразі підписав Меморандуми про розвиток співробітництва з 9 органами конституційної юрисдикції зарубіжних країн.